

ZBIGNIEW HUNDERT

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Instytut Nauk Historycznych

Władysławów Denhoffów dwóch*

Siódmego października 1683, w pierwszej bitwie pod Parkanami (węg. Párkány), poległ wojewoda pomorski Władysław Denhoff¹. W powszechnej opinii przyjęło się, że doczekał się on wówczas godnej dla żołnierza śmierci, która stanowiła ukoronowanie jego długiej i obfitej w wojenne dokonania kariery. Czy aby jednak na pewno? Czy przypadkiem nie imputuje się wojewodzie pomorskiemu kariery wojskowej innego Władysława Denhoffa, który — tak samo, jak poległy pod Parkanami wojewoda — żył i działał na arenie publicznej w czasach panowania Jana Kazimierza i Michała Korybuta Wiśniowieckiego? Władysław Denhoff w literaturze historyczno-wojskowej jako dowódca regimentu pieszego w zaciągu cudzoziemskim jest utożsamiany niemal wyłącznie z osobą późniejszego wojewody pomorskiego², choć w literaturze historycznej innego typu zwrócono już uwagę na występowanie w tym samym czasie dwóch Władysławów Denhoffów: jednego tytułowanego starostą starogardzkim, drugiego — starostą kościerskim i podkomorzym pomorskim³. Czy zatem poległy pod Parkanami wojewoda pomorski to faktyczny oberszter zaciągu pieszego z czasów hetmańskich Jana Sobieskiego oraz dowódca nadwornych drabantów z gwardii JKM? Jest to pytanie badawcze, na które w niniejszym przyczynku postaram się dać odpowiedź.

* Motywem do podjęcia badań w tym zakresie była inspirująca dyskusja z Panem dr. Jarosławem Pietrzakiem, za którą chciałbym złożyć Mu w tym miejscu serdeczne podziękowania.

¹ Najważniejsza praca na ten temat: W. O d y n i e c, *Władysław Denhoff — rzecz o żołnierskim honorze*, [w:] *Studia z dziejów epoki Jana III Sobieskiego*, red. K. M a t w i j o w s k i, Wrocław 1984, s. 235–244.

² Vide np. K. P i w a r s k i, *Denhoff Władysław*, [w:] PSB, t. V, 1939–1946, s. 117–118; M. W a g n e r, *Korpus oficerski w wojsku polskim w drugiej połowie XVII wieku*, Oświęcim 2014, passim; Z. H u n d e r t, *Między buławą a tronem. Wojsko koronne w walce stronnictwa malkontentów z ugrupowaniem dworskim w latach 1669–1773*, Oświęcim 2014, s. 125–126.

³ Przede wszystkim vide: P. C z a p l e w s k i, *Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królewskich 1454–1772*, Toruń 1921, s. 15, 20, 42, 112, 181; S. A c h r e m c z y k, *Życie polityczne Prus Królewskich i Warmii w latach 1660–1703*, Olsztyn 1991, s. 40–41.

Na duże doświadczenie wojenne wojewody pomorskiego zwrócił uwagę jeszcze Kazimierz Piwarski. W jego opinii Denhoff w młodych latach odbył wiele kampanii wojennych i dosłużył się rangi pułkownika. Od 1664 r. do śmierci dziewiętnaście lat później miał również nieprzerwanie utrzymywać własny regiment pieszy, a przy tym odbyć u boku hetmana i marszałka wielkiego Jana Sobieskiego szereg kampanii wojennych, zwłaszcza w latach 1671–1676. Przy okazji Piwarski zwrócił uwagę na znaczną aktywność Denhoffa w życiu publicznym Prus Królewskich, a także na starostwa, którymi dysponował: kościerskie (kościerzynskie), lignowieckie i skarszewskie. Przyszły wojewoda pomorski został również zaliczony w poczet politycznych sojuszników Sobieskiego, jako opozycjonista wobec Michała Korybuta Wiśniowieckiego — miał on bowiem podpisać akt detronizacji monarchy z 1 lipca 1672⁴.

Wojenną przeszłość poległego pod Parkanami Denhoffa podkreślali również Wacław Odyniec, a za nim Stanisław Achremczyk. Wskazywali oni, że przyszły wojewoda pomorski służył w wojsku pod komendą chorążego koronnego, a później hetmana Sobieskiego. Z przyszłym królem miał on odbyć choćby kampanię ukraińską 1671 r. Za Gottfriedem Lengnichem oraz księdzem Pawłem Czaplewskim Achremczyk powtórzył, że Denhoff był także pułkownikiem przybocznej gwardii królewskiej. Kolejne informacje, które otrzymujemy, to że w latach 1673–1676 podkomorzy pomorski stał na czele regimentu pieszego, choć tylko nominalnie, bo faktycznie w polu dowodzili jego zastępcy. Sam Achremczyk wyróżnił przy tym, jako towarzysza bojów Sobieskiego, drugiego Władysława Denhoffa, ale na podstawie wyrwanego z kontekstu fragmentu korespondencji hetmana z małżonką nie wypowiedział się o nim zbyt pochlebnie — uznał go bowiem za podkomendnego mniej wiernego od starosty kościerskiego i wojewody pomorskiego⁵. Niemniej autor wyróżnił związki z wojskiem dwóch Władysławów Denhoffów, choć zdecydowanie korzystniej w jego narracji wypadł późniejszy wojewoda pomorski.

W przypadku historyków wojskowości wiele znanych im faktów determinowało wnioski, że starosta starogardzki oraz podkomorzy pomorski to ta sama osoba. Prześledźmy ten problem w szczegółach, w nich bowiem zawarta będzie odpowiedź na postawione wyżej pytanie badawcze. Osoba jednego z Władysławów Denhoffów pojawiła się w korpusie pułkowników zaciągu niemieckiego w 1664 r. — tak, jak przekazywał Piwarski. W pierwszym kwartale 1664 r. Denhoff objął regiment pieszy po generale majorze Erneście Magnusie Grothauzie. Ten Denhoff, jako dowódca regimentu pieszego, opatrzony był w rachunkach skarbowych

⁴ K. Piwarski, *Denhoff Władysław*, s. 17–18.

⁵ S. Achremczyk, *Życie polityczne*, s. 40–41; W. Odyniec, *Władysław Denhoff*, s. 236–237. Cf. P. Czaplewski, *Senatorowie świeccy*, s. 42. G. Lengnich (*Geschichte der Preußischen Lande königlich-polnischen Antheils*, t. VII, Danzig 1734, s. 334) identyfikuje starostę kościerskiego Denhoffa jako pułkownika królewskiej straży przybocznej Jana Kazimierza (*Oberster über Königl. Lejb. Wacht*) pod rokiem 1668.

jednostki tytułem starosty starogardzkiego⁶, podobnie jak w oblacie z księgi grodzkiej lwowskiej z 1665 r.⁷ Następnie, gdy w 1667 r. doszło do redukcji wojska koronnego, w nowym kompucie obowiązującym od 1 sierpnia oraz w nowym systemie płacy regiment pieszy Władysława Denhoffa, w sile 250 etatów, został utrzymany. Wszystkie zachowane komputy podają tę jednostkę jedynie z urzędu sprawowanego przez jej dowódcę, bez podawania nazwiska. Zgodnie z częścią zachowanych wykazów wojska z 1 sierpnia 1667 rzeczony regiment pieszy miał być opłacany w ramach repartycji przez województwa płockie (150 porcji) oraz sandomierskie (100 porcji). Ostatecznie jednak doszło do pewnej zmiany i 100 etatów z regimentu starosty starogardzkiego, zamiast sandomierskiego, przyjęło do siebie województwo mazowieckie — a przynajmniej dwie jego ziemie (wiska i łomżyńska). W ten sposób oddział pieszy starosty starogardzkiego znalazł się w 1667 r. na utrzymaniu dwóch województw historycznego Mazowsza, co nie uległo zmianie do końca funkcjonowania repartycji w ramach etatu pokojowego, czyli do 30 kwietnia 1673⁸.

Jak wynika z przytoczonych faktów, to starosta starogardzki był dowódcą regimentu pieszego od 1664 r. — i to on brał udział w kampanii podhajeckiej w 1667 r. — jak wspominał hetman Sobieski w listach do Marii Kazimiery. 15 września marszałek wielki notował, że „Pan starosta też starogardzki lubo na pewne *praesidium* naznaczony, idzie z ochoty swej przy mnie”⁹. Niecały tydzień później Sobieski utyskiwał jednak na swojego podkomendnego, że „nawet i pan starosta starogardzki w drodze mnie odstąpił, bo żona jego tak długo do niego pisała, tak długo płakała, że się nazad wrócić musiał”¹⁰. Te fragmenty, które posłużyły Achremczykowi do sformułowania wyżej cytowanej opinii na temat drugiego z Władysławów Denhoffów jako podkomendnego Sobieskiego, dowodzą, że żołnierzem w kompucie koronnym był właśnie starosta starogardzki. Warto przy

⁶ AGAD, Akta Skarbowo–Wojskowe [dalej: ASW], dz. 86, sygn. 57, s. 199–200, Rachunki skarbowe regimentu pieszego W. Denhoffa, starosty starogardzkiego z lat 1664–1667 (za rok 1663 jeszcze regimentu Grothauza). Cf. BCzart., sygn. 2651, s. 1–399, Rolle poszczególnych kompanii z regimentu piechoty W. Denhoffa z lat 1665–1666 (bez wskazania nazwiska i urzędu dowódcy całego regimentu w tym okresie); J. W i m m e r, *Materiały do zagadnienia liczebności i organizacji armii koronnej w latach 1660–1667*, „Studia i Materiały do Historii Wojskowości” [dalej: SMHW], t. VI, 1960, cz. 1, s. 242–243.

⁷ Centralnyj Derżawnyj Istorycznyj Archiw Ukraini m. Lwiv [dalej: CDIAUL], F. 9, op. 1, ks. 148, s. 1285. Za udostępnienie fotokopii tej oblaty serdecznie dziękuję Jarosławowi Pietrzakowi.

⁸ Vide AN Kraków, Księgi Grodzkie Sąddeckie, sygn. 131, s. 331–340; BCzart., sygn. 162, s. 493–497; BN, Biblioteka Ordynacji Zamojskiej [dalej: BOZ], sygn. 1175, s. 249–252; AGAD, Archiwum Branickich z Suchej, sygn. 42/56, k. 389–390v: Komputy wojska po wprowadzeniu etatu pokojowego 1 sierpnia 1667. Więcej na temat redukcji wojska z 1667 r., wprowadzenia repartycji oraz miejsca regimentu Denhoffa w tych strukturach vide Z. H u n d e r t, *Między buławą a tronem*, s. 40–77.

⁹ J. Sobieski do M.K. Sobieskiej, Podhajce, 15 września 1667, [w:] *Listy Jana Sobieskiego do żony Marii Kazimiery*, oprac. A.Z. H e l c e l, Kraków 1860, s. 121.

¹⁰ Ten do teje, w obozie pod Kamieńcem, 21 września 1667, [w:] *ibidem*, s. 122. Cf. S. A c h r e m c z y k, *Życie polityczne*, s. 41.

tym dodać, że żoną tegoż Denhoffa, czyli sprawczynią jego absencji, była daleka krewna hetmana polnego — Elżbieta z Sobieskich Denhoffowa. Ten aspekt powinowactwa był dość istotny, o czym niebawem się przekonamy.

Po kampanii podhajeckiej Władysław Denhoff został wybrany posłem wojuskowym na sejm zimowy 1668 r. W instrukcji danej na kole generalnym, jak również w response królewskim, wymieniony był z imienia i nazwiska jako oberszter JKM oraz starosta starogardzki¹¹. Identycznie odnotowano go również w laudum sejmikowym ziemi wiskiej z 28 sierpnia 1670¹². Źródła wspominają go także podczas kampanii ukraińskiej Sobieskiego z 1671 r. Władysław Denhoff został wówczas komendantem jednostek w trybie piechoty niemieckiej, ulokowanych w Mohylowie Podolskim. Wśród podległych mu oddziałów znajdował się również jego regiment pieszy¹³. Obecny przy oddziałach koronnych Ulryk Werdum fakt powierzenia komendy Denhoffowi odnotował pod datą 6 października 1671. Sam komendant został przez tego fryzyjskiego podróżnika opatrzony tytułem hrabiowskim oraz rangą pułkownika królewskiego, z wyszczególnieniem informacji, że dysponował on własnym regimentem pieszym¹⁴. Werdum stwierdził dodatkowo obecność obersztera i komendanta mohylowskiego na Ukrainie w styczniu i w lutym 1672 r.¹⁵ Następnie nazwisko Denhoffa z godnością starosty starogardzkiego i rangą dowódcy regimentu pieszego spotkamy w akcie konfederacji malkontentów (spisku detronizacyjnym) z 1 lipca 1672¹⁶. Pod koniec 1672 r. Władysław Denhoff, jako szef regimentu pieszego z komputu koronnego, tytułowany był już podkomorzym pomorskim, bez wymieniania godności pułkownika bądź obersztera. Tak wspomina go rozkaz hetmański Sobieskiego z 4 grudnia, który wyznaczył regimentowi Denhoffa w sile 340 porcji (czyli 90 etatów ponad stan z komputu) leża zimowe w starostwie dybowskim w Prusach Królewskich¹⁷. Również szlachta łomżyńska, która 23 grudnia podjęła uchwałę opłacenia tego regimentu w ramach

¹¹ BOss., sygn. 12806, k. 68–68v, 73–73v, Instrukcja dla posłów wojskowych, wyprawionych na sejm, obóz pod Wyszogródkiem, 27 listopada 1667, oraz odpowiedź królewska na tę instrukcję, Warszawa, 18 marca 1668.

¹² BPAU/PAN Kraków, sygn. 8350, k. 372v, Laudum sejmikowe ziemi wiskiej, Wizna, 28 sierpnia 1670.

¹³ *Dispositia wojska po różnych fortecach* [październik/listopad 1671], [w:] *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*, t. I, cz. 1, oprac. F. Kluczycki, Kraków 1880, s. 702. Cf. *Kolokacja wojska koronnego na zimową konsystencję w Ukrainie rozłożonego, r. 1671*, [w:] *Ojczyste spominki w piśmie do dziejów dawnej Polski*, oprac. A. Grabowski, t. I, Kraków 1845 s. 183.

¹⁴ U. Werdum, *Dziennik podróży 1670–1672. Dziennik wyprawy polowej 1671*, oprac. D. Milewski, Warszawa 2012, s. 236.

¹⁵ Ibidem, s. 179–180.

¹⁶ *Akt konfederacji malkontentów zawiązanej w Warszawie, dnia 1 lipca 1672 r. po zerwaniu sejmku*, [w:] *Pisma do wieku*, t. I, cz. 2, Kraków 1881, s. 1004; Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 119–120.

¹⁷ AGAD, Archiwum Zamojskich, sygn. 3112, s. 385, 387, Dystrybucja starostw i dzierżaw na regimenty trybem cudzoziemskim służące, w województwach brzeskim–kujawskim i inowrocławskim

repartycji województwa mazowieckiego, opatrzyła Denhoffa rangą podkomorzego pomorskiego, także bez zastosowania tytułu pułkownika królewskiego¹⁸. W ramach rozbudowy wojska do etatu wojennego w maju 1673 r. patron regimentu pieszego, zaliczonego do starego zaciągu, Władysław Denhoff, występował ponownie jako podkomorzy pomorski¹⁹.

W świetle powyżej przytoczonych faktów rzeczywiście można uznać, że starosta starogardzki i podkomorzy pomorski to ta sama osoba. Wątpliwości wzbudza jednak to, że Denhoff, który był pułkownikiem zaciągu pieszego, nigdy równocześnie nie był tytułowany starostą starogardzkim oraz podkomorzym pomorskim. Dziwi to tym bardziej, że dopiero dokumentacja z końca 1672 r. podkomorzym pomorskim określa patrona regimentu pieszego z komputu koronnego, podczas gdy znane ustalenia dowodzą, że osoba o imieniu i nazwisku Władysław Denhoff została tym urzędnikiem w 1668 r.²⁰ Była to bardzo wysoka godność, dlatego zatem do połowy 1672 r. nikt pułkownika pieszego Denhoffa tak nie nazywał? Z innego źródła wiemy przecież, że Władysław Denhoff, jako podkomorzy pomorski, został odnotowany podczas ślubu Michała Korybuta z Eleonorą Habsburżanką 27 lutego 1670. Bartłomiej Piestrzecki, informator matki królewskiej, księżnej Gryzeldy z Zamoyskich Wiśniowieckiej, pisał do swojej patronki o asyście zbrojnej monarchy m.in. to, że „za karetami drabantów z halabardami w barwie złotymi po[d] kornetem sto koni, którym komenderował pan Denhoff, podkomorzy pomorski”²¹. Ta informacja jest szczególnie cenna, pokazuje nam bowiem, że Michał Korybut odziedziczył nadworny oddział drabantów (czyli rajtarów) po Janie Kazimierzu, a dowódcą tego oddziału pozostał Władysław Denhoff²², wcześniej starosta kościerski, od 1668 r. podkomorzy pomorski. Te fakty coraz bardziej komplikują nam sytuację — jak zatem należy rozwiązać istniejący problem?

na konsystencją, hiberna zaś w prowincji pruskiej, stanęła w Szczebrzeszynie, 4 decembris 1672; Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 368–369.

¹⁸ BPAU/PAN Kraków, sygn. 8331, k. 354v, Laudum sejmikowe ziemi łomżyńskiej, Łomża, 23 grudnia 1672.

¹⁹ Vide np. AGAD, ASW, dz. 86, sygn. 61, k. 3v, *Komput wojska JKM Rzptej polskiego i cudzoziemskiego zaciągu, starego i nowego podług ordynacyi Rzptej na sejmie anno 1673 uczynionej i postanowionej*; J. Wiłmmer, *Materiały do zagadnienia liczebności i organizacji armii koronnej w latach 1673–1679*, SMHW, t. VII, 1961, cz. 2, s. 428–429; Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 364.

²⁰ P. Czaplowski, *Senatorowie świeccy*, s. 42; *Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku*, red. A. Gąsiorowski, t. V: *Pomorze — Prusy Królewskie*, z. 2: *Urzędnicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku*. Spisy, oprac. K. Mikułski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, s. 131–132. Zgodnie z ostatnią z cytowanych pozycji, W. Denhoff miał otrzymać godność podkomorzego pomorskiego 3 sierpnia 1668.

²¹ BN, BOZ, sygn. 1175, s. 506, B. Piestrzecki do G. Wiśniowieckiej, Częstochowa, 28 lutego 1670; Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 151.

²² Więcej vide: Z. Hundert, *Między buławą a tronem*, s. 218. Cf. M. Nagielski, *Liczebność i organizacja gwardii przybocznej i komputowej za ostatniego Wazy (1648–1668)*, Warszawa 1989, s. 104.

Pewną przesłankę do rozwikłania tej spornej kwestii zawiera w sobie wspomniana już uchwała sejmikowa ziemi łomżyńskiej. W niej bowiem zapisano, że przynależna do sejmiku łomżyńskiego część regimentu pieszego w grudniu 1672 r. pozostawała „natenczas” pod imieniem podkomorzego pomorskiego²³. Ten zapis pośrednio sugeruje, że w rzeczonyj jednostce mogło dojść do zmiany szefa oddziału i — jak udało się ustalić — rzeczywiście tak było. Żadnych wątpliwości nie pozostawia nam rejestr dokumentów wystawionych przez kancelarię koronną w 1672 r. Zgodnie z nim, 26 sierpnia król Michał wydał w Janowcu dokument nadania starostwa starogardzkiego Władysławowi Denhoffowi, podkomorzemu pomorskiemu, po zmarłym Denhoffie. Tuż pod tą notą zawarto kolejną, która przekazuje, że także 26 sierpnia kancelaria koronna wydała list przypowiedni na regiment pieszy w zaciągu cudzoziemskim Władysławowi Denhoffowi, podkomorzemu pomorskiemu²⁴. Zestawiając informacje z rejestru Metryki Koronnej z wyżej przytoczonymi faktami, należy stwierdzić, że Władysław Denhoff, późniejszy wojewoda pomorski, przejął w 1672 r. regiment pieszy po swoim kuzynie a na dodatek imienniku, dysponującym starostwem starogardzkim. Z racji, że jednego Władysława Denhoffa zastąpił drugi Władysław Denhoff łatwo można było się pomylić, co uczynił już Piwarski, który uznał, że zmarły w 1683 r. śmiercią żołnierza wojewoda pomorski utrzymywał w kompucie koronnym regiment pieszy nieprzerwanie od 1664 r. W rzeczywistości objął go dopiero w sierpniu 1672 r. i w przeciwieństwie do poprzednika nie sprawował faktycznej funkcji oficera w komputowym zaciągu niemieckim.

W związku z powyższym Denhoff, starosta starogardzki, bez wątpienia nie był tożsamy z Denhoffem, podkomorzym pomorskim. Pierwszy z nich był faktycznym oficerem zaciągu niemieckiego jako oberszter JKM w latach 1664–1672 — i to właśnie on był wiernym podkomendnym Sobieskiego, a nie późniejszy wojewoda pomorski. To on podpisał przecież akt konfederacji malkontentów 1 lipca 1672 — i to właśnie jego powinniśmy zaliczyć do polityczno-wojskowego otoczenia marszałka i hetmana wielkiego. Na ostatni z tych aspektów wpływa choćby fakt, że Sobieski, tworząc swe zaplecze polityczne na gruncie wojska, nierzadko opierał się na osobach z nim spokrewnionych i spowinowaconych, czego wyrazem (w „przedkrólewskim” okresie działalności) jest choćby promocja szwagra, Ludwika Maligny d’Arquien, kuzynów Daniłowiczów — starosty parczowskiego Jana Karola oraz starosty boreckiego Mikołaja, czy siostrzeńca, Aleksandra Janusza Zasławskiego–Ostrogskiego²⁵. Władysław Denhoff bez wątpienia wpisywał się

²³ BPAU/PAN Kraków, sygn. 8331, k. 354v, Laudum sejmikowe ziemi łomżyńskiej, Łomża, 23 grudnia 1672.

²⁴ AGAD, Metryka Koronna, *Sigillata*, sygn. 12, k. 23, Informacje o nadaniu W. Denhoffowi, podkomorzemu pomorskiemu, starostwa starogardzkiego oraz regimentu pieszego, Janowiec, 26 sierpnia 1672.

²⁵ Vide Z. H u n d e r t, *Między buławą a tronem*, s. 169.

w tę zależność jako małżonek Elżbiety z Sobieskich, która korzystała przecież z hetmańskiej opieki²⁶.

Zidentyfikowanie wojskowego *itinerarium* obu Władysławów Denhoffów do momentu śmierci jednego z nich w 1672 r. bez wątpienia ułatwia zrozumienie ich aktywności publicznej. Zgodnie z ostatnimi badaniami historyków staropolskiego parlamentaryzmu, obaj Denhoffowie byli aktywni na polu sejmikowym Prus Królewskich. W przypadku samego tylko panowania Michała Korybuta dwóch Władysławów Denhoffów posłowało równocześnie na sejm koronacyjny w 1669 r. oraz na pierwszy sejm 1670 r. Dodatkowo, przyszły wojewoda pomorski brał udział w obradach pierwszego sejmu 1672 r., czego natomiast nie mógł uczynić starosta starogardzki, który jako komendant mohylewski przebywał na południowo-wschodnim obszarze działań wojennych²⁷.

Zbliżając się do końca niniejszych rozważań, należy jeszcze zaznaczyć, że nie tylko historycy mylili obu Władysławów Denhoffów, lecz także bezpośredni świadkowie ich życia i działalności. Przykładowo, w rachunkach sejmowych podskarbiego wielkiego koronnego Jana Kazimierza Krasieńskiego z 1668 r., które obejmują rozliczenia z regimentem Władysława Denhoffa z lat 1663–1667 oraz wcześniejsze, szef tego oddziału trzykrotnie został zapisany w odmienny sposób: najpierw jako Wacław Denhoff starosta starogardzki, później jako Denhoff starosta kościerski (jako następcą w dowodzeniu regimentem Grothauza), a następnie jako Denhoff starosta starogardzki²⁸. W rezultacie ten sam podskarbi w maju 1668 r. wystawił regimentowi Denhoffa asygnację na zapłacenie sumy 1200 zł z czterech podymnych ziemi halickiej, zgodnie z deklaracją komisji lwowskiej 1667 r. Asygnację zaadresował jednak na Denhoffa starostę kościerskiego, a nie

²⁶ Osoby Elżbiety z Sobieskich i jej kolejnych mężów — W. Denhoffa oraz Jana Górczyńskiego — są ostatnio przedmiotem zainteresowań badawczych Jarosława Pietrzaka. W ich efekcie powstał choćby popularny biogram Elżbiety, zamieszczony na witrynie internetowej. Vide J. Pietrzak, *Elżbieta z Sobieskich Gorzeńska i jej portret trumienny w zbiorach Muzeum Narodowego w Poznaniu*, <http://www.wilanow-palac.pl/elzbieta_z_sobieskich_gorzenska_i_jej_portret_trumienny_w_zbiorach_muzeum_narodowego_w_poznaniu.html> [dostęp: 12 października 2015].

²⁷ Vide: *Diariusz sejmu koronacyjnego 1669 roku*, oprac. K. Przyboś, M. Ferenc; Kraków 2004, s. 95 (aneks); *Diariusz sejmu nadzwyczajnego 1670 roku*, oprac. K. Przyboś, M. Ferenc, Kraków 2004, s. 116; K. Przyboś, *Sejm zwyczajny w Warszawie 26 stycznia — 14 marca 1672 roku*, [w:] *Między Lwowem a Wrocławiem. Księga jubileuszowa profesora Krystyna Matwijowskiego*, red. B. Rok, J. Maroń, Toruń 2006, s. 576; L.A. Wierzbicki, *Marszałkowie i parlamentarzyści. Studia z dziejów sejmu polskiego w XVII wieku*, Warszawa 2014, s. 144. Warto wspomnieć, że obaj Denhoffowie podpisali z województwem pomorskim suffragia Michała Korybuta w 1669 r. Vide AGAD, Nabytki Niedokumentowe Oddziału I, sygn. 199, k. 445, Suffragia województw i ziem koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego, zgodnie na najjaśniejszego króla Michała obranego [...]. Dane między Warszawą a Wolą dnia 19 czerwca 1669.

²⁸ Vide AGAD, Archiwum Skarbu Koronnego, dz. II, sygn. 61, k. 73v, 80, 92, Rachunki sejmowe 1668.

starogardzkiego²⁹ — choć bez wątpienia chodziło o oddział tego ostatniego. Widzimy zatem, że takie pomyłki, jak wyżej wykazane, są dodatkowym powodem błędów popełnianych dotąd przez historyków.

Reasumując całość rozważań: poległy pod Parkanami w 1683 r. wojewoda pomorski Władysław Denhoff nie miał na swoim koncie tak wielkiego doświadczenia wojennego, jak się dotychczas wydawało, przypisywano mu bowiem działalność jego kuzyna, noszącego to samo imię i nazwisko. W rzeczywistości wojewoda pomorski, jako członek dworu królewskiego Jana Kazimierza³⁰, otrzymał dowództwo nad kornetem (kompanią, a zapewne lejbkompanią) nadwornych drabantów JKM — i godność tę zatrzymał w czasach Michała Korybuta. W zasadzie to była jedyna znana na ten moment jego funkcja wojskowa, choć o charakterze typowo reprezentacyjnym, sprzed 1672 r. Przyszły wojewoda pomorski jako jeden z dowódców gwardii Michała Korybuta nie mógł być raczej aktywnym opozycjonistą, w przeciwieństwie do kuzyna, który podpisał akt detronizacji monarchy w lipcu 1672 r. W przypadku starosty starogardzkiego, wzięcie udziału w nieudanej akcji detronizacyjnej króla na przełomie czerwca i lipca 1672 r.³¹ było jego ostatnią zidentyfikowaną aktywnością, niebawem po tym zmarł w nieznanych jak dotąd okolicznościach (śmierć musiała nastąpić między 1 lipca a 26 sierpnia 1672). Następnie podkomorzy pomorski przejął jego regiment pieszy na mocy królewskiego listu przypowiedniego, zapewne za zgodą hetmana wielkiego, który w tym wypadku nie kontestował decyzji Michała Korybuta, jak to bywało w innych przypadkach królewskich ruchów kadrowych z lat 1669–1673³². Ponadto objął starostwo starogardzkie, które jednak już w 1673 r., za pośrednictwem wdowy po pułkowniku, otrzymał inny oberszter — Jan Górzyński, drugi małżonek Elżbiety z Sobieskich, a także późniejszy wieloletni dowódca regimentu arka buz erów gwardii królewskiej Jana III³³. Fakt przejęcia regimentu jednego Władysława Denhoffa przez drugiego był trudno uchwytny, toteż łatwo było połączyć ich życiorysy w jeden. Teraz już jednak wiemy, gdzie krył się błąd, który zmylił kilka pokoleń badaczy.

²⁹ CDIAUL, F. 5, op. 1, ks. 164, s. 828–830, Asygnacja J.K. Krasieńskiego na zapłatę 1200 zł wg deklaracji komisji lwowskiej 1667 r., Warszawa, 16 maja 1668. Cf. Z. Hundert, *Między bulawą a tronem*, s. 87.

³⁰ Na to, że w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XVII w. W. Denhoff starosta kościerski był dworzaniem królewskim, zwracali uwagę m.in. W. Odyniec, *Władysław Denhoff*, s. 236; S. Achremczyk, *Życie polityczne*, s. 40.

³¹ Więcej vide L.A. Wierzbicki, *Bunt malkontentów w połowie 1672 roku*, [w:] *Wobec króla i Rzeczypospolitej. Magnateria w XVI–XVIII wieku*, red. E. Dubas–Urwanowicz, J. Urwanowicz, Kraków 2012, s. 377–390; Z. Hundert, *Między bulawą a tronem*, s. 324–327.

³² Vide Z. Hundert, *Między bulawą a tronem*, s. 153–171 i n. Dowodem na akceptację decyzji kadrowej króla przez Sobieskiego było na pewno uwzględnienie w hetmańskiej dystrybucji hibernowej regimentu po zmarłym staroście starogardzkim jako oddziału podkomorzego pomorskiego. Vide przypis 17.

³³ P. Czapewski, *Senatorowie świeccy*, s. 181–182.